

Fekete Károly

A Debreceni Egyetem köszöntése a Szenátus 2012. február 3-án tartott centenáriumi ülésén

A Debreceni Egyetem centenáriumi évszáma és az 1912-ben megszületett törvény hűvös távolból nézve sokaknak csupán egy fontos *kezdet*, az alapítás és az elindulás esztendeje.

A debreceniséget ismerőknek és a debreceniségből élőknek azonban *csúcspontot* jelent, egy távolból indult folyamat beteljesedését és a további kiteljesedés kapuját.

Városunkban a protestáns kollégiumi iskolakultúra a 16. századtól különös gondot fordított az iskoláztatásra, hogy eleget tegyen annak a református hitvallási követelménynek, hogy *az iskolák pedig fenntartassanak!* (Heidelbergi Káté 103) Nem kisebb ösztönző erő vezette ebben a régieket, mint az a prófétai felismerés, amelyet Hóseás próféta így vallott: „elvész az én népem, mivelhogy tudomány nélkül való...” (Hós 4,6). De mielőtt a különböző diszciplinákra gondolnánk, ez a tudomány a két alapvetőt jelenti: az Istenismeret és az emberismeret tudományát. Hogy ez a veszedelem (mármint az elveszés) ne következzen be Debrecenben, ezért talált otthonra a tudományok egyetemessége már a tudományegyetem előtt.

Népvesztő válságidőkben, lélekpusztító korokban, veszedelmes áramlatok között a biblikus-humanista, görög-latin műveltség és az empirikus-természettudományos gondolkodás tette a tudományok európai őrhelyévé és világítótornyává Debrecen.

A Református Kollégium történetében meghatározó jelentőségű tanár-csillagok többszöri iskolateremtő együttállása tette lehetővé, hogy ez a lelki-szellemi erő elvezesse a Kollégiumot és a várost az egyetemmé válás korszakához. A 17. században Martonfalvi Tóth György és Szilágyi Tönköly Márton, a 18. század derekán Szilágyi Sámuel, Szathmári Paksi István és Hatvani István, a 18-19. század fordulóján Sinai Miklós, Budai Ézsaiás és Sárvári Pál, a reformkor időszakában Péczely József, Kerekes Ferenc és Lugossy József professzorsága mutatta ezt, amikor összesen a Kollégium tanárai közül kilencen voltak a Magyar Tudós Társaság tiszteleti vagy rendes tagjai. Ők mind-mind fundamentumává lettek a Debreceni Egyetemnek.

1870-ben Török József orvos, akadémikus vetette fel először az egyetemmé alakulás ideáját, s hozzátette: „az egyetemnek államinak kell lenni, ami megtörténhetik a református egyház sérelme nélkül, mert ennek az egyháznak érdeke a haza érdekével sohasem ellentétes.”¹ Innen indultak az egyetemmé válást előkészítő tudatos lépések.

Háttértárgyalások, ígéretes, emlékirat-felterjesztés és miniszteri leiratok váltogatták egymást. A költségekről és a terhekről számháborúk, a városi, állami és egyházi érdekekről pedig sajtóviták zajlottak. Csak néhány vádat említek ízelítőül, hogy érezzük a kor hangulatát: a kálvinista Róma önkéntes behódolása az államnak tönkreteszi a hazai

1 Szentpéteri Kun Béla: *Az egyetemmé alakulás története*. Debrecen. 1941. 8.

protestáns főiskolákat; a Tiszántúli Egyházkerület államosította a főiskoláját; az elvilági-asodott közszellem beköltözik Debrecen város egyházi oktatásába... – hajtogatták az egyetem-szkeptikusok.

Ugyanakkor 1911. október 26-án debreceni és kelet-magyarországi küldöttség járt az egyetem ügyében Budapesten a miniszternél. Impozáns, nagyszabású kiállítás volt, amikor 500-600 ember vonult végig Pest utcáin tömött sorokban s hozzájuk csatlakozott mintegy 100 országgyűlési képviselő a képviselőházban, hogy tanúsítsák: igenis országos érdek, hogy Debrecenben egyetem legyen.

Baltazár Dezső püspök ezek miatt az előzmények miatt mondta az akadémiai tanárok búcsúztatásakor a Kollégium dísztermében, hogy ennek a folyamatnak a protestáns egyetem lett volna az igazi koronája, de: „Ha a magyar nemzeti művelődés az ellenkező szelek fúvása mellett csak úgy tudhatott magának újabb szilárd templomot építeni, ha fundamentumába egy református intézmény gránitköveit építi bele: odaadjuk a gránitkövet”.

A csúcspontot jelentő egyetemi lét az 1950-es években ugyan megtört, és a kemény diktatúra éveiben, a szétagoltság korszakában az alapító Hittudományi Karnak nem volt helye tovább a tudományok csarnokában, azért, amit a hatalom a kárunkra gondolt, abból mégis áldás fakadt. Kiderült, hogy a Hittudományi Kar hagyományait, gyakorlatát, etikettjét, rendjét meg lehetett őrizni és át lehetett menteni a teológiai akadémiai korszakra is. Megörököltük a dékáni láncot, amely olyan, mint a többi kar dékánjáé, a kaka-sos gerundiumot, amelyet mindig a rektori gerundium után vittek. Megörököltük a qu-esturát, a kari tanácsot és egészen 1997-ig így is hívtuk. Amikor visszakaptuk nevünkbe az egyetem elnevezést, akkor váltottunk egyetemi tanácsra, most pedig nálunk is szenátus a vezető testület. Kiderült, hogy a doktoráltatási jog nem vesztett el, és a disputálás feszessége máig érték nálunk. Minden hagyomány, ami az egyetemi korszakból jött gazdagabbá tette a kollégiumi hagyományt.

Mindenek ellenére, s a politikai klíma ingadozásától függetlenül, azt a 45 évet is az élő professzori kapcsolatok, a kölcsönös intézményi tisztelet, a méltó ünnepi képviseltek jellemezték.

Áldás lett a Debreceni Universitas Egyesülés, majd a Debreceni Egyetemi Szövetség, amelyben alapító tagként számíthattunk egymásra, majd a törvényi lehetőségek adta társult tagság és szerződéses partnerség az integrált egyetemi korszakban és a közös képzések megvalósítása jelenleg is. Illesse köszönet a Debreceni Egyetemet azért, hogy ezek az élő kapcsolatok erősítik a közös gyökerekből fakadó testvérintézmény-jelleget.

Tisztelt Ünnepi Szenátusülés!

Az egykori Hittudományi Kar mai jogutód intézménye, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem szenátusa és a Debreceni Református Kollégium Igazgatótanácsa nevében azokkal a gondolatokkal köszöntöm a 100 éves Debreceni Egyetemet, amelyeket az egyetem első rektora, Kiss Ferenc teológiai tanár mondott az első tanévnyitó alkalmával: „Debrecen Tudományegyeteme! A múlt bölcsen megalapozta jövődet, ... az utat járd szélesebbre, az Isten félelmét alapozd meg jobban, a kultúra tüzeit lobbantsd nagyobb lángra, a szabadság kultuszát fejleszd mind magasbra s a nemes patinát ne eltüntesse, – aranyozza meg gondos utódságod. Ez a létjogod, ebben fogsz győzni. Az Isten segítsen!” S mi csak azt tehetjük hozzá, hogy így legyen, mert akkor bizonyosság lesz, hogy nem vész el a mi népünk tudomány nélkül, hanem élni fog!